

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Філологічний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра української літератури

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

Художні особливості малої прози М. Яцкова

The artistic features of the small prose of M. Yatskov

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Виконала: студентка денної
форми навчання
6.020303 Філологія
«Українська мова та література»

Біла Анна Володимирівна

Науковий керівник:

к. філол. н., доц. Нечиталюк І.В. _____

Рецензент:

к. філол. н., доц. Шевченко Т.М.

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2019 р.

Завідувач кафедри

_____ доц. Шупта-В'язовська О.Г.
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № ____
протокол № _ від _____ 2019 р

Оцінка _____ / _____
_____/_____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

_____ доц. Шевченко Т.М.
(підпис)

ЗМІСТ

ВСУП.....	3
РОЗДІЛ I. Модерністський дискурс прози Михайла Яцкова.....	6
1.1. Літературно-критична рецепція творчості Михайла Яцкова.....	9
1.2. Художні особливості малої прози Михайла Яцкова.....	16
РОЗДІЛ II. Родо-жанрові особливості творчості Михайла Яцкова..	16
2.1. Жанр поезія у прозі у мистецькому доробку Михайла Яцкова	23
2.2. Живописно-музична стихія прози Михайла Яцкова.....	34
РОЗДІЛ III. Стильовий синкретизм творчості М. Яцкова.....	34
3.1. Символізм у творчості Михайла Яцкова.....	46
3.2. Значення кольору у новелах Михайла Яцкова «Білі вівці», «Diva», «Біла квітка», «Дівчина на чорному коні» та «Adagio consolante».....	53
ВИСНОВКИ.....	56

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Літературний процес кінця XIX – початку XX ст. – найбільш суперечливий і неординарний період в історії літератури, що викликає жваві суперечки літературознавців і культурологів різних країн і упродовж століття сприймається неоднозначно. Проте, як і кожний фрагмент історико-літературного процесу, він окреслений певними вирішальними моментами в історії літератури, котрі виразно відрізняють його від попереднього і наступного.

В українській літературі початку XX ст. Михайло Яцків утверджував символістський напрямок. Автор збірок «В царстві сатани» (1900 р.), «Душі кланяються» (1905 р.), «Казка про перстень» (1907 р.), «Чорні крила» (1909 р.) та ін. Письменник постає перед читачем як митець, наділений особливим даром «прозирати» у предметах, явищах приховану сутність. Туга за красою поривала письменника за межі світу феноменального до трансцендентного. Впливає звідси – загадковість, непрозорість, туманність багатьох образів прози Яцківа. Натомість чи не найбільшою загадкою була у творчості письменника Людина.

Після довготривалого замовчування творчість М. Яцківа стала об'єктом студій низки дослідників, проте до цього часу немає ґрунтовних праць, присвячених модерністському дискурсу прози письменника, його художнім шуканням. Звідси – недостатня увага вчених, власне, до іманентних структур організації його розповідного дискурсу.

Увага літературознавців до спадщини цього письменника пожвавилася у 1990–2000-х рр., з відчутним оновленням підходів: його прозу аналізовано в контексті екзистенціалізму (Т. Мейзерська, Д. Сербул, І. Ципердюк, С. Хопта), у порівнянні з творами О. Авдіковича (Є. Нахлік), з'ясовувано в ній специфіку символів (О. Шупта-В'язовська, Н. Науменко) і трансформацію естетики символізму (О. Кривуляк); твори Яцківа розглядаються в часопросторовому (Б. Кир'янчук) і наративному

(Л. Мірошниченко, О. Ткачук) аспектах, щодо наявності тілесних топосів (Л. Ожоган), використання риторики смерті (Л. Демська-Будзуляк). Тою чи тою мірою постать Яцкова стає предметом аналізу в монографіях, що концептуалізують розуміння українського модернізму як явища і процесу (С. Павличко, Т. Гундорової, Я. Поліщука, Н. Шумило), висвітлюють ранньомодерністський феномен “Молодої Музи” (А. Матусяк).

Мета дипломного дослідження – проаналізувати художні особливості малої прози Михайла Яцківа.

З поставленої мети випливають такі **завдання**:

- систематизувати погляди українського літературознавства на творчість М. Яцкова;
- простежити основні тенденції розвитку жанрово-стильових особливостей малої прози письменника;
- дослідити поетикальні особливості поезій в прозі М. Яцкова;
- розглянути новели «Білі вівці», «Diva», «Біла квітка», «Дівчина на чорному коні» та «Adagio consolante» та дослідити в них наявність ахроматичних кольорів – чорного та білого;
- визначити символічне значення колірив у вище зазначених творах М. Яцкова.

Об’єкт дослідження – є мала проза М. Яцкова, що увійшла до збірок 1900–1917 рр., повісті “Огні горять” (1902), “Блискавиці” (1912), “Горлиця” (1915–1916) та книжка вибраного “Муза на чорному коні” (1989).

Предмет дослідження – основні закономірності художньої прози Михайла Яцківа.

Методи дослідження. У роботі застосовано порівняльно-типологічний, частково – біографічний, міфологічний та інтертекстуальний.

Теоретико-методологічною основою роботи є студії українських і зарубіжних дослідників, присвячені проблемам типології символізму, декадентства та сецесії, зокрема, Віри Агеєвої, Галини Білої, Тамари Гундорової, В.Моренця, Соломії Павличко, Я.Поліщука, Д.Чижевського, а

також численні дослідження творчості М.Яцківа. Важливим теоретичним підґрунтям дослідження стали праці українських літературознавців Тамари Гундорової, Р.Гром'яка, В.Дончика, М.Ільницького, М.Жулинського, А.Ткаченка, Олени Ткаченко, М.Ткачука, Наталі Шумило.

Практичне значення. Теоретичне і практичне значення. Результати дослідження матимуть практичне значення: їх можна буде використати на уроках літератури в школах під час вивчення творчості Михайла Яцкова

Структура роботи. Дипломне дослідження складається зі «Вступу», трьох розділів, «Висновків» та «Списку використаних джерел».

Обсяг роботи – 61 сторінка.

ВИСНОВКИ

У творчості М. Яцківа відбито процес загального оновлення української прози кінця XIX – початку XX ст. Поява нових тем, нових героїв, нових конфліктів, вплив загальноєвропейського літературного життя – все це позначилося на творчих пошуках письменника, спричинилося до появи в його стилі нових рис. Однією з характерних ознак новелістики М. Яцківа є глибокий психологізм. Проникнення в людську душу, крізь призму якої розкривається суспільне середовище, пов'язане у письменника з посиленням ліричного начала та інтенсивними пошуками нових засобів художньої мови: концентрацією образності, мелодійністю фрази, пластичністю малюнка, трансформацією фольклорної символіки тощо («За горою», «Благословення», «Серп», «Поема долин» та ін.).

Загадковість, містичність творів М. Яцківа, побудованих здебільшого на несподіваній комбінації дуже високого і дуже низького в житті, викличе неоднозначні відгуки з боку тогочасних критиків. Розходження в оцінках увиразнювало протистояння двох генерацій – молодшої і старшої в українській літературі.

На виробленні особливого й неповторного стилю письменника-модерніста позначився вплив передусім європейського символізму. Із творчістю багатьох його представників – Поля Верлена, Моріса Метерлінка, Генріха Ібсена, Генріха Гауптмана, Фрідріха Ніцше та ін. – молодомузівці були чудово обізнані. Відома їх залюбленість у поезію Шарля Бодлера. Яцків навіть здійснив переклад рідною мовою деяких віршів у прозі французького символіста.

Символістська новелістика Яцкова звернена до «вічної правди» і «невидного життя», протилежного земному. Саме в цю декадентську епоху артистизм стає шляхом до іншого світу, незрозумілого натовпу, вільного від суєти людей. Це світ поза межами людського чуття, гротескний, некрофілічний, ілюзорний.

У цьому світі неодмінно мусить бути провідник до «невидимого» світу. Це — бліда дівчина, Муза, смерть. Любов до смерті пронизує символістський світогляд Яцкова. Смерть прибрана, як це типово для сецесіоністів, декорована, вбрана в шати — білі лілії, іриси, ангельські шепотіння. Померла коханка забирає собі серце, щоб вивести артиста поза бідне земне життя, і стає його Музою. Такий символізм був би цілковито нарочитим, коли б не іронія, яка пронизує критику міщанської сучасності, здійснювану Яцковим. Обмежує він і сферу трансцендентного, куди поривається його артист. Загалом символістські оповідання і новели Яцкова фіксують вимирання людського і деградацію світу – це останній світ, де на смітнику сидить кретин і обгризає людські кості та «заходиться здушеним реготом».

Прикметною рисою символістської прози Яцкова є замилювання античною класикою. Скульптурною античною фігурою стає для нього дівоче тіло, з каменю Доріан-артист виточує вітвар до нового храму, безрукий юний офіцер у пелерині нагадує камінного Гермеса Праксітеля. В оповіданні «Гермес Праксітеля» Яцків переносить протиставлення світу невидимого і видимого, духовного і міщанського, буденного на дві постаті – молодого офіцера і товстого панка, який вихваляє цивілізаторську функцію війни. Трагічне потрясіння виникає в юних панночок, котрі їдуть на бал, коли пелерина відхиляється і стає видно, що офіцер – без рук. Зрештою, безрука Афродіта – твір мистецтва. Безрукий молодий чоловік – людська трагедія. Так, то зводячи, то розводячи мистецтво і реальність, природне і штучне, Яцків створює напругу і досягає максимального співчуття до центральних персонажей творів.

Дослідивши новели Михайла Яцківа «Білі вівці», «Diva», «Біла квітка», «Дівчина на чорному коні» та «Adagio consolante» та дійшли висновку, що в них переважають ахроматичні кольори – чорний та білий. Вони у новелах можуть символізувати різні, інколи цілком протилежні речі. Так, білий колір в новелах «Біла квітка», «Adagio consolante», «Дівчина на чорному коні»,

символізує смерть і жалобу, а в новелі «Diva» чистоту та спокій, радість та безтурботність. У світовій культурі білий колір – це колір вічної безмовності.

Він пов'язується у свідомості з холодом, безгомінням, смертю, відчуженням, стражданням. У культурі Європи нової доби семантика білого зсувається у бік негативних значень. Білим відзначені смерть, непритомність, холод, мовчання, виснаження сил, самотність, навіть ненависть і жорстокість. І в той же час білий є символом невинності, чистоти помислів людини, радості й безтурботності. Він – нейтральний: в ньому – чарівна сила денного сонячного світла, що виражає спорідненість із Божественною силою.

Чорний колір – найчастіше символ смерті. Він – ознака загибелі всього живого. Виступає символом глибокого трауру і тяжкого горя. Чорний – колір таємниці. У М. Яцкова чорний може відповідати традиційній символіці, у таких новелах, як «Білі вівці» і «Дівчина на чорному коні». І водночас це спокій та скромність («Diva»). У новелі «Біла квітка» чорний не зазначається, але в тексті знаходимо епітет темний, що є синонімом до слова чорний.

Дослідивши живописно-музичну стихію у творчості Михайла Яцкова зауважимо, що форми репрезентації музики в малій прозі письменника різноманітні, акцентовані поетикою заголовків, актуалізацією музичної термінології, назв старовинних музичних інструментів, що нерідко набувають амбівалентного тлумачення. Автор вдається до відтворення навіяних музикою вражень і асоціацій, опису майстерного виконання музичних творів та їх впливу на слухачів, досягає фонічної виразності тексту тощо. Музичність у літературі стає додатковим засобом смислотворення, вона не витісняє й не ущемлює слово, а збагачує його виражальні можливості, сприяє досягненню акустичного ефекту. Як митець синестезійного світобачення М. Яцків невтомно збагачував зображально-виражальні можливості мови, переконливо відтворював слухові враження, звукове розмаїття природи, досягав фонічної виразності творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Scher S.P. Notes Toward a Theory of Verbal Music / S.P. Scher // Comparative Literature. Vol. XXII. 1970. № 2. P. 147 – 156.
2. Астаф'єв О. Г. Художні системи українського зарубіжжя. Київ: 2000. 52 с.
3. Богдан Лепкий – видатний український письменник: 36 статей і матеріалів Тернопіль, 1993.
4. Брузгене Р. Музыка в литературе: тематизирование как аспект имагологии. Літературна компаративістика. Вип. IV: Имагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми. Ч. 1. Київ: ВД «Стилос», 2011. 296 с.
5. Вайсшайн У. Взаємовисвітлення літератури та музики: сфера компаративістики? Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія. За заг. ред. Дмитра Наливайка. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 391 – 410.
6. Гервер Л. Л. Музыка и музыкальная мифология в творчестве русских поэтов (первые десятилетия XX века). Москва: Индрик, 2001. 248 с.
7. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози ХІХ – початку ХХ ст. Київ: Вища школа, 1981. 214 с.
8. Дмитриева Н. А. Изображение и слово. – Москва: Искусство, 1962. 244 с.
9. Єфремов С. Літературно-критичні статті. Київ: 1993.
10. Ільницький М. «Поетична концепція з музичним і малярським тлом...» Яцків М. Муза на чорному коні. Оповідання і новели. Повісті. Спогади і статті. Київ: Дніпро, 1989. С. 5 – 28.

11. Гльницький М. «Поетична концепція з музичним і малярським тлом...». Яцків М. Муза на чорному коні. Оповідання і новели. Повісті. Спогади і статті. Київ: Дніпро, 1989. С. 5 – 28.
12. Кандинский В.В. О духовном в искусстве (Живопись). Избранные труды по теории искусства: В 2 т. Т.1. Москва: Гилея, 2001. С. 96 – 156.
13. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства: Монографія. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
14. Кривуляк О.В. Трансформація естетики символізму в новелах М.Яцкова, О.Плюща, І.Липи : автореферат. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філолог. наук (10.01.01) . Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: 2007. 20 с.
15. Лотман Ю. Текст у тексті. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. С. 581 – 595.
16. Матусяк А. Химерний Яцків : Модерністський дискурс у прозі Михайла Яцкова. Вроцлав ; Львів : ЛА «Піраміда», 2010. 234 с.
17. Махов А. Е. Musica literaria. Идея словесной музыки в европейской поэтике. Москва: Intrada, 2005. 224 с.
18. Мельник (Слейко) О. Між кольором та ідеєю, або межа літературності літератури (На матеріалі художньої прози М. Яцкова). *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2007. №9 – 10. С. 91 – 99.
19. Мельник О. Модерністський феномен Михайла Яцкова: канон та інтерпретація : автореферат дисертації на здоб. наукового ступеня кандидата філологічних наук / Львівський національний університет ім. І.Франка. – Львів, 2009. – 20 с.
20. Мельник О. Модерністський феномен Михайла Яцкова: канон та інтерпретація / НАН України, Інститут Івана Франка. Київ: Наукова думка, 2011. – 295 с. – (Проект «Наукова книга» (Молоді вчені).

21. Мельник О. Модерністський феномен Михайла Яцкова: канон та інтерпретація : автореферат дисертації на здоб. наукового ступеня кандидата філологічних наук / Львівський національний університет ім. І.Франка. Львів, 2009. 20 с.
22. Мельник О. О. Музика, малярство, скульптура у слові та поза ним: модерністські експерименти Михайла Яцкова. Наукові праці: науково-методичний журнал. Філологія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. Т. 59. Вип. 46. С. 150 – 156.
23. Молода Муза: Антологія західноукраїнської поезії початку ХХ ст. Київ: 1989. 407 с.
24. Народні пісні в записах Михайла Яцкова. Київ: Музична Україна, 1983. 111 с.
25. Пачовський В. Зібр. твори: У 2 т. Філадельфія, Нью-Йорк, Торонто, 1984.
26. Просалова В. А. Літературно-музичні кореляції в малій прозі М.Яцкова // Філологічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. Віталій Мацько. Хмельницький: ХГПА, 2016. Вип. 3. С. 126 – 138.
27. Рисак О. Деякі проблеми поетики і стилю Михайла Яцківа [Текст] / Олександр Рисак // Рисак О. Найперше – музика у слові: Проблема синтезу мистецтв в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття. Луцьк, 1999. С. 345 – 354.
28. Рисак О. Деякі проблеми поетики і стилю Михайла Яцківа. Найперше – музика у слові: Проблема синтезу мистецтв в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття. Луцьк, 1999. С. 345 – 354.
29. Сергійчук В. Доля української національної символіки. Київ: 1990. С. 102 – 105.
30. Скафтимов А. П. До питання про співвіднесення теоретичного та історичного вивчення в історії літератури. Хрестоматія. Київ, 1988. 176 с.

31. Словник символів культури України. За ред. В.П. Коцура, О.І.Потапенка, М.К. Дмитренка. Київ : Міленіум, 2002. С. 6 –13, 28 – 31, 46 – 49, 72 –81, 94 –99, 122 – 125, 152 – 155, 192 – 199.
32. Ткачук Олександр. Наративні принципи прози Михайла Яцківа: монографія. Тернопіль: 2013. 275 с.
33. Тресиддер Д. Словарь символов. Москва: 1999. 580 с.
34. Українська хата. Поезії 1909 – 1914 Київ: 1990.
35. Чернишевський Й.Г. Естетичні відношення мистецтва з реальністю. Статті. Харків, 1978. С. 145 –187.
36. Шиллер Й.Ф. Про естетичне виховання людини. Київ: Дніпро, 1978. 325с.
37. Юнг К. Г. Архетип и символ. Москва: 1991. С. 25.
38. Яцків М. Муза на чорному коні. Київ: 1988.
39. Яцків М. Смерть бога. Нариси й новелі. Львів: Новітня бібліотека, 1913. Ч. 13 – 14. 98 с.
40. Яцків М. Ю. Муза на чорному коні: Оповідання і новели. Повісті. Спогади і статті; упоряд., авт. передм. та приміт. М.М. Ільницький. Київ: Дніпро, 1989. 846 с.